

Dansens og musikkens rødder 30

Engelskdanse og Skotskdanse 1. del

af Kjeld Nørgård, Århus

Hvis man samlet betragter det repertoire, der er beskrevet i de hæfter der ligger til grund for vores foreningsfolkedans, kan man se, at dansene er opbygget over en lang række forskellige opstillinger. I nogle danse er parrene opstillet i kreds af vilkårlig størrelse, i andre er der to par sammen, tre par sammen eller fire par sammen, og endelig er der en form, hvor parrene er opstillet på en række. Derudover er der naturligvis alle pardansene.

Denne mangfoldighed af opstillinger afspejler i virkeligheden en lang række skiftende dansemoder. På et givet tidspunkt har en bestemt danseform været moderne, og dermed den mest brugte, og som tiden er gået, har den ene mode afløst den anden.

Denne og den følgende artikels emne er rækkedansene.

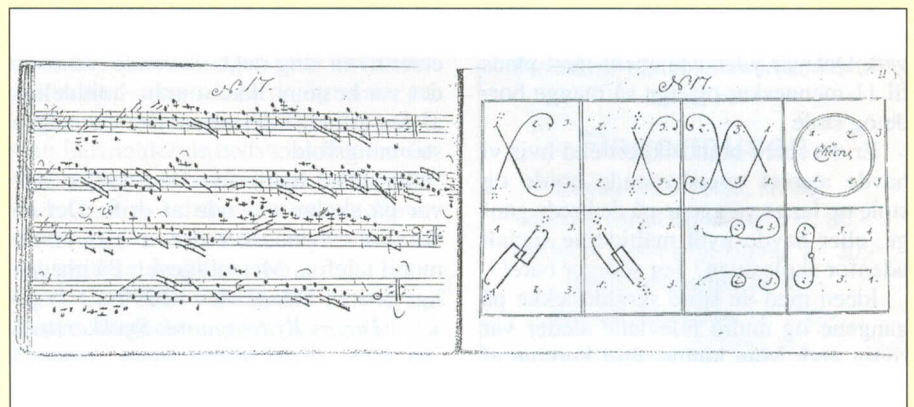
Denne danseform var den helt store mode i sidste halvdel af 1700tallet. Den store udbredelse ses bl.a. af, at der findes rækkedanse i stort set alle egnshæfterne. I de fleste af hæfterne er der på den anden side ikke særlig mange, hvilket skyldes, at danseformen på indsamlingstidspunktet (første tredjedel af 1900tallet), jo har været umoderne i mange år. Meddelelserne har derfor ikke kendt særlig mange.

Hvis vi derimod bevæger os tilbage til kilder fra 1700tallet, får vi et ganske andet billede af udbredelsen. Der findes bevaret et antal håndskrevne spillemandsbøger der er opbygget, så man i et opslag kan læse en melodi på den ene side, medens der er "tegn" en dans på den anden.

Vi har i Danmark i alt bevaret 6 sådanne bøger: En bog med navnet B. Riber dateret 1768 med i alt 36 danse, befinder sig på Dansk Folkemindesamling (DFS); en bog med navnet Reventlow dateret 1799 med i alt 159 danse, befinder sig på DFS; en bog uden navn dateret 1776 med 99 danse, er i privateje; en udateret bog med navnet Brandt med omkring 20 danse, befinder sig på Langelands museum; to sammenhørende bøger (en med dansetegninger og en

med tilhørende musik) begge uden navn og uden datering men i helt samme stil som de foregående med 103 danse, befinder sig på DFS; samt endelig en bog med navnet Jørgen Jørgensen dateret 1785 med 42 danse men ingen musik.

På figur 1 kan man se et eksempel på et sådant opslag. Eksemplet er fra Ribers nodebog.

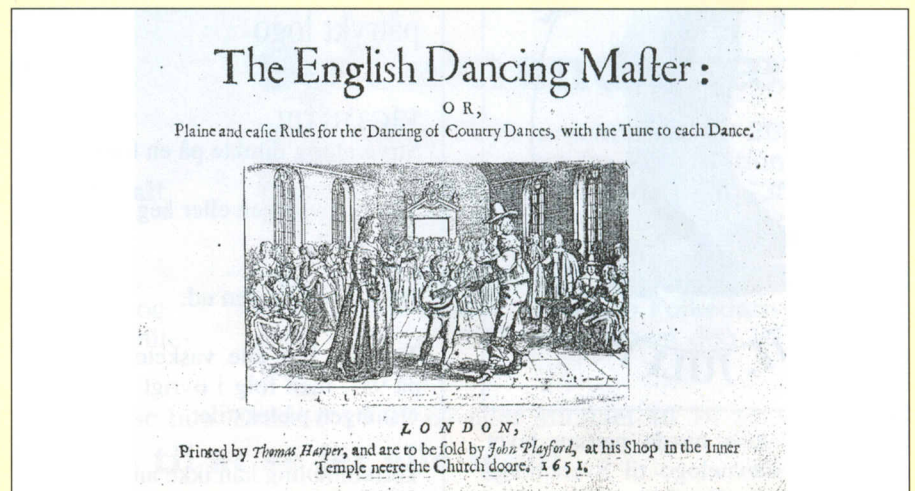
Figur 1.

Altså godt og vel 450 rækkedanse som vel at mærke næsten alle er forskellige. I disse bøger har næsten ingen af dansene navne. De betegnes blot nr. 1, nr. 2, nr. 3 osv. Dette forhold har ændret

sig som tiden er gået. De rækkedanse, der har overlevet så længe at de er blevet optegnet i vores dansehæfter, har som bekendt næsten alle et selvstændigt navn, f.eks. "Den gamle ottetur på langs" fra Thy eller "Kollemorten Sekstur" fra Vejle.

I samtiden blev danse af denne type under et kaldt Engelskdanse. Navnet er ikke tilfældigt, idet dansemoden stam-

mer fra England. Den første gang, man hører om danse af denne karakter, er i en udgivelse i London 1651 af musikforfatteren John Playford: The English Dancing Master. På figur 2 ses forsiden

Figur 2.

af bogen.

Bogen indeholder 100 danse med alle mulige forskellige opstillinger, her i blandt et antal "Longways for as many as will" ("Rækker for så mange som har lyst"). Bogen genudsendes de følgende år i stadig nye udgaver. I alt 18 udgaver bliver det til; den sidste udkom i 1728. Ser man på indholdet i bøgerne, skifter repertoiret fra de omtalte forskellige opstillinger til udelukkende at være rækkedanse¹. Rækkeformen har altså allerede på dette tidspunkt været højeste mode i England.

Den form for dansebeskrivelse der er benyttet i de omtalte danske dansebøger bruges ikke i England. Her beskriver man i stedet dansene med en række faste udtryk og vendinger. Ideen med at tegne dansene kommer fra Frankrig hvor denne notation var den gængse i 1700tallet²

Princippet i opbygningen af rækkedanseformen er behandlet i forskellige samtidige udgivelser, bl.a. en bog af en herre, der hedder von Feldtenstein: "Erweiterung der Kunst nach der Choreographie zu tanzen" ("Vejledning i kunsten at danse efter koreografi") udgivet i 1772³. Det forklares her, hvordan tegningerne skal forstås: De to 1-taller angiver første par, de to 2-taller andet par og de to 3-taller tredje par. De enkelte tegninger læses i samme rækkefølge som man læser en tegneserie (von Feldtenstein bruger naturligvis lidt andre ord!) og de snoede linier, der udgår fra parrene, anfører den rute, man skal bevæge sig.

Det er altid første par der begynder, og når man kommer frem til tegning nummer to, starter parret der, hvor det sluttede på tegning nummer et. Når hele danseforløbet er danset igennem en gang, er første par rykket en plads ned i rækken og starter forfra med nye par.

De brudstykker af den samlede rute, der fremgår af hver enkelt tegning, er på ingen måde tilfældig, men udgør hver for sig et karakteristisk danseforløb. Disse beskrives alle omhyggeligt og illustreres på hver sin tegning. Som eksempel kan man på figur 3 se hans tegninger nr 88, 89 og 90. En vilkårlig engelskdans består så blot af et antal danseforløb der er blandet sammen på en passende måde. En del af dem har egne navne f.eks. "hel figur", "halv figur", "stort ottetal", "lille ottetal" osv, hvilket gør det nemt at lave en kortfattet mundtlig beskrivelse af en dans.

Det er klart, at denne måde at opbygge en dans på giver mulighed for et umådeligt stort antal forskellige danse, hvilket også tydelig fremgik af omtalen af de danske dansebøger. Der udkom særlige bøger med vejledning i selv at lave sin egen engelskdans: "Karakteristiske engelske danse med fuldstemmig musik og tourer samt en undervisning i engelske danses nødvendige regler og kunsten at tegne toure" af D.Weis og Blesmann 1. del 1777⁴, og i Tyskland kunne man i 1784 hos balletmester Joseph Lanz få en lille æske med 120 kort, hver med tegning af en karakteristisk engelskdansfigur⁵.

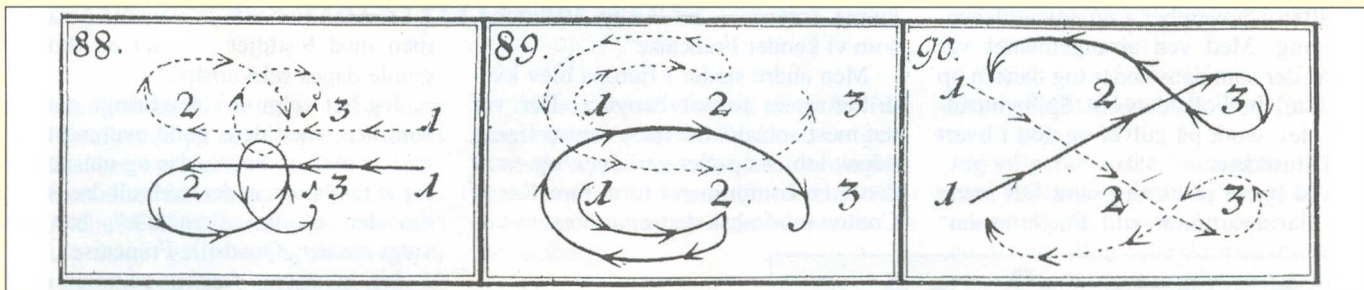
Dansene findes i princippet i to forskellige udformninger, idet nogle af dansene danses sammen to og to par ad gangen, medens andre danses sammen tre og tre par. Formen med to par er dog ret sjælden. Langt de fleste udføres af tre par ad gangen.

Der findes fra dansk grund også masser af skriftlige kilder, der beskriver engelskdanse.

Den første kendte danske udgivelse af dansebeskrivelser (altså en udgivelse hvor dansene beskrives med ord) kommer 1780-1781. Det drejer sig om tre bind med titlen "Samling af de nyeste engelske Dandse med Toure af Hr. Pierre Laurent" udgivet af kongelig hofdansemusikinspektør H.H. Jacobsen. I bind 1 er der 80 danse, der alle er rækkedanse (altså engelskdanse) medens der blandt de 93 danse der er i bind 2 og 3, er 16 kontradanse hvor opstillingen er fire par i en firkant (altså det som vi i dag kalder en kvadrille).

I de efterfølgende år udkommer der et utal af engelskdanse, ikke blot fra Jacobsens hånd, men også fra mange andre udgivere⁶.

I næste artikel vil jeg beskæftige mig med disse skrevne beskrivelser, fortælle om en lidt senere rækkedansetype, der blev kaldt skotskdanse samt komme ind på rækkedansenes funktion som social dans.

Figur 3.

Kildehenvisninger:

1. I Indledningen til faksimiliudgivelse af The English Dancing Master. Schott and Co. Ltd. London 1957, er der en meget omfattende omtale af Playford og af indholdet i hans udgivelser
2. I Wendy Hiltons bog "Dance of Court and Theater", London 1981 er der en fyldig beskrivelse af fransk dansenotation.
3. Bogen er genudgivet i faksimiliudgave i en serie, der hedder Documenta Choreologica bind IX, Leipzig 1984. Bogen har en omfattende efterskrift.
4. Omtalt i Gertrud Weensgård: Fryd dig ved livet. Eget forlag, 1987.
5. Omtalt i Hartmut Braun: Tänze und Gebrauchsmusik in Musizierhandschriften des 18. und frühen 19. Jahrhunderts aus dem Artland
6. Nærmere omtalt i Henning Urups artikel "Dans i København ca. 1750-1840" i bogen "Musik i København" red. Niels Krabbe. Reitzels Forlag 1997